

Яремко О. М.
*медіатор, адвокат,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
психології та соціальної роботи,
Західноукраїнський національний
університет*

ТРАНСКОРДОННА СІМЕЙНА МЕДІАЦІЯ: ДОСВІД ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ І УКРАЇНИ

Упродовж повномасштабного вторгнення росії на територію України зросла кількість міжнародних сімейних конфліктів, пов'язаних з різного роду невизнанням чи запереченням сімейних прав, обов'язків, інтересів (розірвання шлюбу, аліментні зобов'язання, визначення місця проживання дитини, поділ майна тощо). Згідно даних Управління верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) станом на березень 2024 р. внаслідок агресії країни-агресора зафіксовано біженцями з України, які виїхали до Європейського Союзу 5 982 900 громадян, а загалом разом із іншими країнами понад 648600 громадян [1], [2, с. 8].

Беручи до уваги ст. 1 Закону України «Про міжнародне приватне право», виділяємо наступні основні складові міжнародних сімейних спорів: 1) виникають між суб'єктами сімейних правовідносин, 2) наявність іноземного елемента («хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою» (абз. 2 п. 2 ч. 1 ст. 1) [5]); 3) кожен з даних суб'єктів сімейних правовідносин захищає власні майнові та/або немайнові права чи інтереси.

На сьогодні багато європейських країн все більше вдаються до практики застосування транскордонної сімейної медіації, що полягає у добровільному, позасудовому, конфіденційному запобіганні чи врегулюванні міжнародних сімейних конфліктів за участі неупередженої нейтральної особи (осіб) шляхом переговорів. Таку неупереджену нейтральну особу (осіб) на рівні міжнародного і національного законодавств прийнято називати медіатором (медіаторами).

В останні роки спостерігаємо тенденцію появи на європейському континенті спеціалістів, які активно займаються питаннями транскордонної сімейної медіації. Більше того, вони об'єднуються у різного роду асоціації для просування і розвитку даного інструменту вирішення міжнародних сімейних конфліктів (наприклад, REUNITE International, The International Child Abduction Center, International Center for Mediation on Family Conflicts and Child Abduction та ін).

Закономірно, що у тих країнах, де розвинений інститут медіації загалом, на практиці медіатори намагаються розвивати і транскордонну сімейну медіацію (наприклад, Голландія, Німеччина, Великобританія, Норвегія, Данія, Швеція та ін.). Розуміючи цінність сімейної медіації (у тому числі й транскордонної), на території європейських держав ведуться жваві дискусії щодо її обов'язковості.

Транскордонній сімейній медіації притаманні як усі ознаки, що притаманні медіації загалом, так і ті, що властиві лише їй:

- перебування сторін медіації на території різних держав, а тому полягає у он-лайн проведенні (за допомогою телефону чи відеозв'язку);
- наявність більше, ніж однієї юрисдикції держав або їх правових систем (юрисдикція фактичного місця проживання подружжя, батьків, дитини, юрисдикція держави суду та ін.);
- у низки випадків, таких як, наприклад, цивільно-правове викрадення дитини, до вирішення міжнародного сімейного конфлікту залучається держава;
- хоча б для однієї зі сторін мова суду, процесуальний порядок – нерідний, а тому передбачає двомовність.

Як у багатьох сімейних медіаціях транснаціональна сімейна медіація проводиться за участі ко-медіаторів. Для неї характерні багатокультурність, багатонаціональність і багатомовність, велика територіальна відстань між сторонам даного виду медіації, обмеженість строків проведення, високий рівень ескалації міжнародного сімейного конфлікту, складність визнання і виконання її рішень, тощо.

Транскордонна сімейна медіація проводиться у сімейних конфліктах, які в основному стосуються питань батьківських або подружніх прав та обов'язків: транскордонні аліменти (забезпечення / утримання дитини); повернення дітей, яких було незаконно вивезено (переміщено) або, яких незаконно утримували у інших державах (викрадення дітей) (медіація проводиться як можливість запобігання та/або на стадії судового розгляду); переїзд сім'ї, дитини (іншого члена сім'ї) в іншу державу; контакти та відвідування дитини; міжнародні спори про опіку над дитиною [2, с. 12].

Вважаємо, що існує достатньо правових підстав активного використання громадянами України та медіаторами транскордонної сімейної медіації. Адже прийняті Закон України «Про міжнародне приватне право» (2005 р.) [5] та Закон України «Про медіацію» (2021 р.) [6]. Відбулося приєднання в 2006 р. України до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25 жовтня 1980 р. [3] і Конвенції про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей від 19 жовтня 1996 р. [4].

Схвально, що сьогодні багато громадських організацій України (ГО «Українська академія медіації», «Асоціація сімейних медіаторів України», «Ліга медіаторів України» та ін.) займаються пропагуванням транснаціональної сімейної медіації серед звичайних громадян, фахівців різних сфер, що дотичні до попередження та вирішення сімейних конфліктів, у тому числі з іноземних елементом (соціальних робітників, суддів, психологів, адвокатів, соціальних педагогів, нотаріусів та ін.). Проводячи спеціалізовані вебінари, тренінги, навчальні курси, сертифіковані програми та ін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Глобальний веб-сайт УВКБ ООН: URL: <https://www.unhcr.org/en/situations/ukraine>
2. Презентація_транскордонна_медіація_для_ACMY_08_04_24.pdf 35 с.

3. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25.10.1980 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text

4. Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей від 19.10.1996 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_002#Text

5. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>

6. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-IX#Text>

УДК 340.1

Гордуз М. О.
к.ю.н., доцент
м. Черкаси

ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДЯН У СФЕРІ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Ідея прав і свобод людини завжди висувалась на авансцену політичної боротьби за загальнодемократичні перетворення. Прийняття ООН у 1948 році Загальної декларації прав людини, а в наступні роки таких документів, як Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.), Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва у Європі (1975 р.), Документ Копенгагенської наради – конференції з людського виміру СБСЄ (1950 р.), Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини (1950 р.) та інших прийнятих світовим товариством, забезпечили початок якісно нового етапу у розвитку міжнародних норм і відносин у сфері реалізації прав людини і громадянина.

Треба визначити, що права людини – це невід’ємний атрибут людини як особистості, який не залежить від ознак раси, національності, кольору шкіри, статі, походження, переконань, майнового стану, місця проживання або інших ознак [1, 6].

Закріплення в Конституції України положень про те, що людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, вимагають подальшого розвитку норм про правовий статус громадянина. Формування правової держави неможливе без надійного правового захисту кожної особи, забезпечення прав і свобод громадянина.

Громадяни – найбільша група суб’єктів адміністративно-правових відносин, оскільки переважна більшість прав і свобод людини і громадянина реалізується у сфері виконавчої влади, через систему управлінських відносин.

Проголошені в Конституції України права і свободи громадянина на недоторканість, власність, інформацію, рівність доступу до державної служби, участь в управлінні державними справами, право збиратися мирно і проводити